Breve fra J. P. Junggreen.

(ved Hans Lund.)

Det er almindeligt kendt, at J. P. Junggreen var en af den nordslesvigske Danskheds dygtigste Penneførere. Igennem en Snes Aar hørte hans Artikler til de bedste, den nordslesvigske Presse bragte. Det var da rimeligt at antage, at han ogsaa flittigt havde gjort Brug af sin Pen til i Breve at meddele Venner og Landsmænd, hvad der levede i hans Sind vedrørende Tidens Begivenheder og den fælles Folkesag. Det viser sig da ogsaa, at han har staaet i Korrespondance med mange af Nordslesvigs førende Mænd og med interesserede Folk i Kongeriget. Desværre synes det kun at være et ringe Faatal af Brevene — der indeholder Bidrag baade til Tidshistorien og til Junggreens Karakteristik — der er bevarede. Skulde Offentliggørelsen af disse Breve give Anledning til, at andre af hans Breve kom frem af deres Skjul, vilde jeg være taknemlig for Meddelelse derom. En Del af Brevene er i Privateje, andre findes paa det kgl. Bibliotek (K. B.). og atter andre paa Rigsarkivet (R. A.). **H. L.**

J. P. Junggreen til C. F. Monrad.

26. 7. 1868. R. A.

Hermed sender jeg Dem de lovede Oplysninger om Forholdene i denne Del af Landet.¹⁾ De vil maaske ikke finde dem saa fuldstændige, som De havde ønsket dem, men dog haaber jeg, at De vil kunne faa ud af dem, hvad der behøves.

Jeg sendte i Onsdags en længere Artikel til »Kölnische Zeitung«.²⁾ Sandsynligvis optager de den ikke, men den vil da

¹⁾ C. F. Monrad indsamlede paa denne Tid Oplysninger om de sproglige Forhold i de forskellige Egne, navnlig med Henblik paa Kirke- og Skoleforhold. Indberetningerne findes i Regensburgs Arkiv i Rigsarkivet, hvor ogsaa Junggreens Brev er opbevaret.

²⁾ Det frisindede »Kölnische Zeitung« havde igennem en Aarrække bragt Artikler, der kritiserede det tyske Styre i Nordslesvig, og taget til Orde for en national Deling af Slesvig. Fra 1865 havde der været Forbindelse mellem Bladet og Fischers Kreds i Aabenrå, idet allerede i Jan. 1865 Fr. Fischer havde sendt det en Artikel (et Brev fra Fr. Fischer til Red. Kruse, trykt i Hähnsen: Ursprung und Geschichte des

ialtfald kunne give Redakteuren noget Stof, naar han ønsker at omtale Nordslesvig. Der existerer en Bekjendtgjørelse fra det herværende Amtshus med alle de i højeste Grad forvanskede Stednavne. Det er ikke lykkedes mig at faa fat i den. Jeg skal imidlertid være ude om den, og skulde det lykkes mig at faa fat i den, skal jeg sende Dem den. — — —

J. P. Junggreen til C. F. Monrad.

2. 12. 68. R. A.

Undskyld, at jeg ikke før har besvaret Deres Brev. Der har i de sidste Uger været en aandelig Træghed over mig, saa stor, at jeg næppe har kunnet overvinde mig selv til at skrive det allernødvendigste.

Vedlagte Timesedler er fra Fattigskolen og Rectorskolen. Fra Mellemklasserne har det ikke været mig muligt at skaffe dem. Børnene har ingen, og med Lærerne staar hverken jeg eller nogen af mine Bekjendte i nogensomhelst Forbindelse.

Artikels V. I. S. 425). I Foråret 1867 var Apoteker Worsaae, der også tilhørte Fischers Kreds, på Rejse i Tyskland, og han opsøgte da Red. Kruse. Denne klagede over, at han ikke kunde bruge de københavnske Blades Referater fra Nordslesvig, da de ofte var i høj Grad farvede af Partilidenskab. »Jeg måtte — skriver Worsaae, — desværre indrømme Rigtigheden deraf og måtte erkjende, at disse Korrespondancer havde givet Anledning til Ubehageligheder for Beboerne i Nordslesvig. De danske Blades Hensigt var jo den bedste, men der blev ikke anvendt den fornødne Kritik, når de optog Beretninger fra unge og upålidelige Korrespondenter, som fortalte løst og fast uden at være tilstrækkelig hjemme i vore særegne Forhold«. (Ex. et Brev fra Aabenrå-Egnen, optaget efter Middelfart Avis i »Fædrelandet« 16. 4. 67). Worsaae skildrede ham så Tilstandene. Bevæget lovede han »stedse at holde sit Blad åbent for de Meddelelser, jeg i Fremtiden måtte sende ham angående de nordslesvigske Forhold, og han tilføjede, at han ikke vilde optage nogetsomhelst denne Sag betreffende, der ikke var udgaaet fra min Hånd. Dette Løfte har han holdt som en ærlig Mand lige til Afslutningen af den fransk-tyske Krig 1871, da han efter Incorporationen af Elsass-Lotringen formodentlig har opgivet at tale Nationalitetens Sag. Jeg har i Aarenes Løb sendt ham en Del Oplysninger og Artikler, som efter at være skrevet af mig på Dansk blev oversat på Tysk af Bahnsen eller Fr. Fischer«. — (A. H. Worsaae: Bidrag til mit Livs og min Tids Historie, med særligt Henblik til Forholdene i Nordslesvig og specielt i Aabenrå i Aarene 1864—71 (kgl. Bibl. Ny kgl. Saml. 1762 Fol.) S. 439 f. — jfr. Festskrift til H. P. Hanssen, S. 272 f.). — Worsaae har øjensynlig været Medlemled mellem Junggreen og Red. Kruse.

Den lille Bog¹⁾ finder jeg meget god, og jeg troer nok, at Folk i Almindelighed synes om den. Jeg vilde ret ønske, at dette Foretagende maatte have Fremgang. Der arbejdes jo svært paa at fortyske Folket, og det kan i Sandhed gjøres Behov, at alle gode Kræfter sættes i Bevægelse for at gjøre det klart for Folket, hvad det ejer i sit eget. Saa længe Folke-aanden er levende, er jo vor Sag ikke tabt. De ydre Forhold kunne omskiftes, men er først vort Folks inderste Kjerne ødelagt, da er det ude med Haabet om Frelse.

Med Tingenes Gang i Deputeretkammeret forekommer det mig, at man denne Gang kan være veltilfreds.

J. P. Junggreen til Prof. P. Hjort. Aabenraa, 16. 1. 1869. K. B.

Højstærede Hr. Professor! Det er med en Følelse af Skamfuldhed, at jeg sætter mig til at skrive dette Brev. Det havde jo ligefrem været min Skyldighed at skrive Dem til dengang, De beviste mig den Opmærksomhed at sende mig de to Smaaskrifter, der indeholder saa meget værdifuldt Materiale til Forsvaret for den Sag, for hvilken De i sin Tid har været en saa trofast og ivrig Stridsmand, og som jeg nu søger at forsvare saa godt, jeg formaar det. Nu kan jeg kun bede Dem undskylde min Efterladenhed. Til mit Forsvar kan jeg kun anføre, at jeg, dengang, jeg skrev min første Avisarkitel²⁾, ikke troede, at mit Skriveri skulde have antaget saa store Dimensioner, som det

¹⁾ Monrad har i Forbindelse med Gustav Johannsen udsendt et Hefte »Fra den danske Bogverden« med Udvalg af nordisk Digtning. Der kom senere yderligere 2 Hefter, men derefter standsede Udgivelsen.

²⁾ Junggreens første, med Navn underskrevne Artikel, står i »Dannevirke 19. 6. 1868. Han har måske tidligere skrevet anonymt i »Freja«. (H. Kau har i sin Bog om Junggreen ikke noget Bevis herfor, men henviser (S. 27) til M. Mørk-Hansen: »Sønderjydernes Kamp for Modersmaalet. S. 145: »Under det nye Regimente 1864—66 fik »Freja« atter stor Betydning som Organ for Danske, navnlig for den dygtige og kjække Tobaksfabrikør J. P. Junggreen«), og enkelte Ytringer i dette Brev kunde tyde på, at hans Skribentvirksomhed har strakt sig over længere Tid. Imidlertid kan Udtrykket »da jeg først optog Handsken«, også forstås således, at det er en Udfordring, der først har tvunget ham Pennen i Hånd, og en sådan Anledning (en Artikel om § 5 i Flensburger Norddeutsche Zeitung) var der til Artiklen 19. 6. 68.

senere blev Tilfældet, og at det dengang næsten vilde være forekommet mig som en Slags Anmasselse, om jeg, fordi jeg havde skrevet et saadant Par Ord, vilde have forsøgt paa at indlede en Correspondance med en Mand med et saa betydeligt Navn som Deres. Senere er det gaaet, som det vel saa ofte gaar, at naar man forsømmer at gjøre en Ting i rette Tid, saa undlader man det aldeles, netop fordi man har en Følelse af, at man burde have gjort det før. Dette er min egentlige Undskyldning; thi skjønt jeg just ingen Overflødighed har af Tid, vilde det dog være ligefrem Usandhed at paastaa, at man ikke skulde kunne finde Tid til at skrive et Brev — dog kan jeg nok sige, at jeg, da jeg først optog Handsken, har anvendt Størstedelen af min ledige Tid til at stride for den Sag, der er blevet det egentlige store Livsspørgsmaal for mig og for alle danske Mænd, der mene det godt med og føle varmt for det gamle Fædreland. Jeg er jo ikke saa heldig stillet, at jeg udelukkende eller endog overvejende kan anvende min Tid til den Slags Syssel. Jeg har at tilvejebringe det fornødne for en talrig Familie, og jeg er ikke velhavende, og først naar jeg i denne Henseende har gjort, hvad der bør gjøres, har jeg kunnet anvende Resten af min Tid til efter Evne at værne om vort Folks og vort Fædrelands haardtbeترængte Stilling.

Og dog er det næsten gaaet mig saaledes, at denne Kamp næst efter de rent personlige Opgaver, som ethvert Menneske, hvis Blik er henvendt paa det Evige, har at udføre, er bleven den egentlige Livsopgave for mig. Jeg elsker mit gamle Fædreland af mit ganske Hjerte, og jeg er overbevist om, at af Udfaldet af den Kamp, der for Øjeblikket føres her i Nordslesvig, er dets Fremtid afhængig. Sejre vi, da kan det danske Folk endnu have en lang og lykkelig Fremtid for sig, men bukke vi under, da er dette efter min fulde Overbevisning ensbetydende med det danske Riges og det danske Folks Undergang. Germanismens Bølger vil da slaa ubrudt mod den jyske Grænse, og man behøver ikke at være nogen Profet for at forudsige, at det da ikke vil vare længe, førend ogsaa denne Pro-

vinds, uden hvilken Kongerigets Existens er en Umulighed, vil gaa tabt.¹⁾ — Og derfor er det, at jeg og alle gode danske Mænd herovre stride saa haardt for denne Sag. Troede vi paa Muligheden af det danske Folks Bestaaen ogsaa efter Tabet af Nordslesvig, saa var det saa meget simplere at sælge, hvad man ejer her, og flytte herfra.²⁾ Men det er min og jeg kan sige alle tænkende Mænds Overbevisning, at Danmarks Skæbne er afhængig af den Kamp, der nu føres om Nordslesvig, og derfor bliver vi.

Gud give nu blot, at Afgjørelsen ikke maatte lade vente altfor længe paa sig. Folket herovre er vel trofast og godt, men det er i Sandhed haarde Vilkaar, under hvilke det har maat-

¹⁾ Om denne Tro på, at Nørrejylland vil gå en Fortyskning imøde, ifald det danske Forsvar i Sønderjylland bryder sammen, findes der fra disse Aar flere Vidnesbyrd. I et Brev fra Magdeburg Fængsel til P. Vedel 18. 12. 1875 skriver Red. H. R. Hiort Lorenzen bl. a. om, hvad der vil ske, hvis § 5 udslettes; han regner med, at »Udvandringen til Kongeriget vil tiltage efter en fortvivende Målestok. Jeg siger ikke for meget, når jeg påstår, at vi om ti År ikke vil være i Stand til at sende en Krüger til den tyske Rigsdag. Omvende sig, vil ingen gjøre, men Danskheden vil døe bort, den vil tabe sin Ytringskraft Aar for Aar. Og har det danske Slesvig gennemgaaet denne Proces, hvad er så Nørrejylland værd? Er det da ikke kun et Tidsspørgsmaal, når det går samme Vei? Hvor er så Danmark? Det har altid stået klart for mig, at Danmarks hele Fremtid afhænger af Nordslesvigs. Bliver dette i Tysklands Vold, da er ingen Magt istand til at standse Tysklands Fremtrængen imod Nord« (Det nordslesvigske Spørgsmål 1864—79. Aktstykker og Breve ved Aage Friis III, S. 439 f.). — Krieger har i sine Dagbøger for 6. 11. 1867 (IV., S. 117 f. — jfr. også S. 125) i Anledning af Danmarks forestående Forhandlinger med Preussen nedskrevet nogle Overvejelser om, hvorvidt Danmark skal gå ind på at modtage Nordslesvig (eller en Del deraf) med Garantiforpligtelse. Han ønsker, at Danmark vil gøre det. Thi en Afgørelse gennem en Krig kan lade vente længe på sig. »Men kunne vi tåle at vente længe? Hvis det gaaer som hidtil, vil snart Tydskheden stige i Nordslesvig, saa vil aldrig faae Noget. Og dermed er vistnok i en af de næste Generationer Jylland adskilt fra Øerne. Ved en Erhvervelse af en Del af Slesvig kan der dog muligt sættes en Dæmning. Lidt mere eller lidt mindre er her ikke afgørende«.

²⁾ Junggreen havde kort efter Krigen haft det under alvorlig Overvejelse at bryde op fra Sønderjylland. Fr. Fischer fortæller herom i et Brev til Læge Gundel 13. 9. 1865. »Også han (s: Junggreen) er tilbøjelig til at fortrække, når vi ikke slippe ud af den sorte Ørns Klør.« Som en ung og stråbsom Mand vil han kunne klare sig, hvor han kommer hen, og jeg kan ikke fortænke ham i, at han ikke vil hense et Liv fuldt af Sorg, når han ved en Flytning kan befri sig derfor. Thi er der nogen, der føler, hvad vi lide, så er det Junggreen. Han har kastet sit Øje på Sverige — —«.

tet optage Kampen. Alle Fordelene ere paa vore Modstanderes Side, med Undtagelse af den, der ligger i Folkets gode trofaste danske Sindelag. Og dog er dette Folk jo heller intet Mønsterfolk. Der er braadne Kar i alle Lande, og Fristelserne ere i Sandhed saa mange og store, at der ikke kan være Tvivl om, at de i Tidens Længde ville gjøre deres Indflydelse gjældende. Indtil nu er alt gaaet godt, jeg kan ligefrem sige, at vi i de Aar, Kampen har staaet paa, have vundet Seiren. Folket er nu mere kampdygtigt og selvbevidst end før Krigen. Men alt dette vil dog kun gaae til en Tid, snart ville vi atter gaae ned ad Bakke, Haabet vil svinde og med Haabet Modet og Kraften. Fra vor Side skal det ikke mangle, vi ville stride til det yderste, men man maa betænke, at vi dog kun ere en lille Stamme, der uafsladeligt er udsat for et voldsomt Angreb af et stort og mægtigt Kulturfolk og af en i højeste Grad hensynsløs Regjering. Saadanne Angreb gaae ikke ganske sporløst forbi, naar de fortsættes igjennem et langt Tidsrum, og den danske Regjering bør i Sandhed antrengte sig af yderste Evne for at føre denne Sag tilende. Dog jeg er vel nær ved at blive Kandestøber. Men naar man staar saa langt tilbage i Rækken, som vi gjøre herovre, bliver man undertiden utaalmodig, og kan vel ikke tilbageholde det Ønske, at de, der gaae i Spidsen, vilde skride noget raskere frem mod Maalet.

Endnu engang Tak. — — De to Smaaskrifter, De sendte mig, have næsten været de eneste af den Slags Hjælpemidler, jeg har haft til min Raadighed. — — — Gid De endnu maatte opleve at se Frugten af den Kamp, De har ført i en hel Menneskealder, og gid Frugten maatte være et enigt og lykkeligt Danmark, saa vidt den danske Tunge og det danske Sind naar.

Med dybeste Højagtelse

Deres hengivne

J. P. Junggreen.

Junggreen til N. L. Elberg. omkr. 1. Marts 1870 (Regenburgs Papirer R. A.)

(I et Brev fra Kapt. N. L. Elberg, der tidligere havde boet i Aabenraa, men nu opholdt sig i København, til Regensburg

10. 3. 1870 citeres et Uddrag af et Brev fra Junggreen til Elberg som Vidnesbyrd om Stemningen i den sønderjyske Befolkning overfor den Overenskomst om Værnepligtsspørgsmaalet, der lige var bleven afsluttet mellem den danske og den preussiske Regering.)

Nu er jo Krüger atter reist til Berlin, og kan han denne Gang ikke der finde et Øre for vore retfærdige Krav, saa ere vi efter den Maade, hvorpaa den danske Regering i den senere Tid gaaer frem, herovre anviste paa at fremme vor Sag paa egen Haand saa meget som muligt. Aldrig kunde det falde os ind, at vor egen Regjering vilde gjøre et saadant Skridt som det, der er gjort ved den sidste afsluttede Overenskomst med Preussen om de Værnepligtiges Behandling. Denne har forværret Stillingen herovre uendeligt, ikke alene for de Paagjældende personligt, men ogsaa i Henseende til selve Sagen, da den næppe tilsteder nogen anden Forklaring end: at enten er den danske Regjering uvidende om, hvorledes Tingene staar i Landet, eller ogsaa bryder den sig ikke om os, men anser Landet for tabt. Denne Overenskomst har gjort den danske Sag i Nordslesvig mere Skade end nogetsomhelst, som den preussiske Regjering har foretaget imod os. Dog nok om det. Det er et altfor sørgeligt Emne.

Junggreen til Krüger.

23. 5. 1871. R. A.

(Angaaende en »opsnappet Stakkel«).

Tilstandene her i Landet bliver Dag for Dag sørgeligere. Embedsmændene synes nu at drive Jagten paa Folk, selv saadanne der have været udvandrede førend April 69, som en Slags Privatforfølgelse, rimeligvis for at tilfredsstille det rasede Had, de nære til alt, hvad der er dansk. Størstedelen af dem er jo Renegater og Overløbere, og det er jo en gammel Erfaring, at disse under saadanne Forhold ere de værste. Lykkes det ikke snart at tilvejebringe en Forandring, ved jeg ikke, hvad dette skal blive til. Aaget bliver næsten for tungt.

Junggreen til Red. Willemoes. 25. Maj 1871. (Privateje.)

Ogsaa jeg har modtaget det af Dem omtalte Udkast fra Johannsen,¹⁾ men jeg kan aldeles intet have at gjøre med et Andragende som dette. Skal der endelig indføres tysk i vore Skoler, saa lad det netop skee ved Tvang. Jeg seer hellere, at der paa denne Maade indføres 6 Timer, end at Folket selv skal forlange, om end kun 2 Timer. Intet vilde skade vor Sag mere end netop det sidste.

Skal jeg deltage i et saadant Skridt, da maa det være en bestemt Protest mod Indførelsen af det tyske Sprog i vore Skoler, forinden vort Lands statsretslige Stilling er bleven definitivt ordnet i Overensstemmelse med Pragfredens Bestemmelser, og idet vi stærkt betone, at vi ikke kunne betragte den nuværende Tilstand anderledes end som provisorisk.

Junggreen til Red. Willemoes. 28. Maj 1871. (Privateje.)

Det oversendte Udkast stemmer fuldstændig med mine Ideer, og jeg skal gjerne bestræbe mig for at skaffe det Udbredelse i denne Egn. — Netop nu, da Udsigterne kunne være smaa nok, gjælder det om bestemt at fastholde vort Standpunkt. Hvor vi ikke troe at kunne udrette noget, da foretrækker jeg, at vi forholde os reent passive. Begynde vi først at gaa paa Accord med Tyskheden og Preusserdømmet, da er vi kommen ind paa Glidebanen, der snart vil føre os i Afgrunden.

Junggreen til H. R. Hiort-Lorentzen. 12. Maj 1875. K. B.

— — — — D. 25. holder jeg Bryllup, og gjør saa, som Du

¹⁾ Maj 1871 bebudedes det officielt, at der vilde blive indført Undervisning i Tysk i Folkeskolen i 6 Timer om Ugen. I den Anledning samledes en Kreds Flensborgere til et Møde, hvor man enedes om at foreslaa en Udtalelse om det danske Sprogs Stilling i Skolen og ved Domstolene, der skulde forelægges for en til Aabenraa indkaldt Forsamling. Det er dette Udkast, Gustav Johannsen har sendt Junggreen. Man andrager her principielt om, at der ikke maa blive indført Tysk i Folkeskolen i Nordslesvig, men subsidiært om, at der maa tages 4 Timer af den lovbeftalede Skoletid til Tyskundervisningen, og at denne maa blive frivillig. — Udkastet ændredes, idet det ogsaa mødte Modstand fra anden Side. (jfr. næste Brev).

sagde, tænk venlig paa os og ønsk godt for mig og min Hustru.¹⁾ Jeg har haft saa megen Sorg i den første Halvdel af mit Liv, at jeg nok kunde trænge til lidt Solskin i den sidste.

De maa trøste Dem med den Tanke, at den Sag, for hvilken De lider,²⁾ er saa god som nogen Sag, for hvilken der nogensinde er lidt et Martyrium. Thi det er den, og det er en Skam for hele Europa, at en Handlemaade som den, Preussen udviser imod os og imod Danmark, kan gennemføres uden at udsætte sin Udøver for den almindelige Foragt. Jeg har i min Ungdom været en god Royalist; vort Fædreland har jo havt Konger saa langt, vi kunne forfølge dets Historie tilbage, og Folket og Landet og Kongen stod dengang for min Tanke som en Treenighed, som det aldrig faldt mig ind kunde adskilles. Jeg er overbevist om, at jeg dengang kunde være gaaet i Døden for min Konge. Men hvad jeg har oplevet i de sidste 12 Aar, har fuldstændig udslettet den Følelse. Den Maade, hvorpaa Dynastierne i Europa optræde, har fuldstændig opløst den Nimbus, der i mine Ungdomsdrømme omgav Kongedømmet. Det viser sig jo mere og mere, at disse Familier betragte sig selv som hævet over enhver Lov, og naar een af dem er mægtig nok dertil, betænker den sig ikke paa at begaa en hvilkensomhelst Lumpenhed imod de svagere. Og saa kryber alle disse »Konger af Guds Naade« for den af deres Kolleger, der viser sig at have det længste Sværd, uanset om han opfører sig saaledes, at en hvilkensomhelst af hans Undersaatter, der gjorde det samme som han, vilde blive sat i Tugthuset. Ikke een af dem har Mod til at sige ham: Du gjør Uret, du er ingen Gentleman, thi en saadan holder sit Ord — men alle kryber de ydmygeligt for den af Lykken begunstigede. Dette er det Indtryk, Begivenhederne have gjort paa mig, og hele min Udvikling er omtrent den directe Modsætning til den — — — almindelige. Denne er jo at begynde som Friheds-

¹⁾ Junggreen blev 25. Maj 1875 gift (3. Gang) med Anna Algreen-Ussing, Datter af Konferensraad, Generalprokurør Tage A. U.

²⁾ Red. Hiort-Lorenzen afsonede fra 22. April 1875 8 Maaneders Fæstningsstraf i Magdeburg.

mand og ende som Royalist, men for mig har Begivenhederne, og da navnlig Preussens Optræden overfor os, fostret et formeligt Had til Kongedømmet, og jeg kan godt sige det, den dybeste Foragt for dets Bærere. — Dog det er nok bedst, jeg holder op. Jo længere jeg skriver, jo mere kommer mit Blod i Kog, og skulde dette Brev uheldigvis komme i fremmede Hænder, slipper jeg vel hverken med 6 eller 8 Maaneder.

Jeg har ikke skrevet til Ahlmann¹⁾, thi jeg har talt med Folk fra Als, der har sagt mig, at der intet var at udrette hos ham. Der havde været en Deputation hos ham fra alle Øens Sogne for at bede ham blive, men han vilde ikke. Og naar det er saaledes, maa han lige saa gjerne rejse. Det vil ganske vist gjøre et nedslaaende Indtryk paa Befolkningen, og jeg anser det for en stor Uret af hver den, der rejser herfra uden Nødvendighed, men jeg troer dog, at dette vil forvindes igjen. Hans Lassen kan godt træde i hans Sted. Han er jo en ung og kraftig Mand og staar med Hensyn til Forstand og Begavelse paa ingen Maade under, snarere over Ahlmann. Lad gaa, hvem der vil, vi andre maa saa see at fægte Striden igjennem saa godt, vi formaa, og skulde Resultatet dog tilsidst blive Nederlag og vort Folks Undergang, saa Tusinde Gange hellere bukke under i Kampen for det, for Sandheden og Retten, end være blandt Sejrherrerne. Men jeg maa nu slutte. De har fuldkommen Ret, hvis De er kjed af mine Betragtninger. Men disse Tanker kommer undertiden over mig, og jeg kan da ikke trænge dem tilbage.

(Lover at blive flittigere Medarbejder ved Dannevirke, naar han nu bliver gift.).

¹⁾ Nik. Ahlmann har besluttet sig til Efteraaret 1875 at flytte til København. Hiort-Lorenzen har fra Magdeburg skrevet til ham og »indtrængende forestillet ham, at hans let erhvervede Anseelse vilde lide ubodeligt Skaar ved en slig Desertion, og forestillet ham, hvor faa vi er tilbage, der kunne lede alvorlige Sager i brændende (?) Momenter«. (Brev til Krüger d. 30. 4. 75). I dette Brev beder han Krüger skrive til Ahlmann for at faa ham til at opgive sit Forsæt; han vil ogsaa bede Madvig skrive — og han har øjensynlig ogsaa den 30. 4. opfordret Junggreen til det samme.

De skulde faa at see, at hvad der end skeer, saa ville vi staa dem imod til det yderste, og Vorherre kan jo ogsaa hjælpe endnu. Europas Tilstand er jo saadan, at der, hvad Øjeblik det skal være, kan løbe et Hjul af Vognen, og gid det saa maa blive af Tyskernes, og den maa splintres i Tusinde Stykker. Og med dette fromme Ønske vil jeg slutte. — — —

Junggreen til H. R. Hiort-Lorenzen. 23. Juli 1875. Kgl. B.

(Hiort-Lorenzen har svaret paa Brevet af 12. Maj, men det har trukket ud med Junggreens Svar). Aarsagen er ingen anden end en uovervindelig Dorskhed, der undertiden kommer over mig. Det er næppe værd, kjære Ven, at vi føre Discoussionen pro et contra Kongedømmet videre, jeg hader denne Institution af mit ganske Hjerte, fordi dens Bærere handle slet — og endelig fordi alle disse Slægter forekommer mig at danne et Selskab, der er uovertræffeligt i at sige hinanden Complimenter og at krybe for den Mægtige, mens der i hele Flokken ikke findes en eneste, der aabent og ærligt tager den Undertrykte i Forsvar og siger Voldsmanden Sandheden. Saa derfor hader jeg denne Institution, men dette Had er for Tiden rent theoretisk, og jeg vilde, selv om jeg havde Indflydelse nok dertil, ikke gjøre et eneste Skridt for at iklæde disse Tanker en praktisk Skikkelse.

Lige saa meget som jeg hader Kongedømmet, lige saa overbevist er jeg om, at det p. t. er en Nødvendighed, navnlig ogsaa for vort Folk. Jeg beklager det som et meget stort, men som et nødvendigt Ondt, og beklager kun bittert, at Menneskenes Daarskab, Uforstand og Mangel paa sand Dannelse skal gjøre Opretholdelsen af en saadan monstrøs Institution nødvendig.

De veed jo allerede, at der maaske ogsaa skal anlægges Sag imod mig for den sidste Artikel, jeg skrev i Bladet.¹⁾ Det

¹⁾ Junggreen blev anklaget for Fornærmelse mod Kejseren i Anledning af nogle Ytringer om hans Forhold til § 5. Artiklen staar i Dannevirke 22. Juni 1875. Det hedder her bl. a.: »Preussens Konge, den Mand, der nu er Tysklands Kejser, har forpligtet sig til at lade

gør mig ondt for Grünwalds Skyld; hvad mig selv angaar, da imødeser jeg hele Sagen med megen Sindsro. Jeg betvivler i det hele taget, at det bliver til noget med Sagen. — (Ved det første Møde i Amtsretten fik han det Indtryk, at der kun var ringe Udsigt til, at han blev dømt.) — Men skulde det alligevel skee, saa haaber jeg nok, jeg skal kunne bære det; jeg har ikke i Sinde at krybe i et Musehul for Preusserne. — Det gaar i det hele glædeligt her i Landet med Anklager, Forbud og alle Slags Forfølgelser. For et Par Dage siden var jeg ogsaa stævnet for Politimesteren for at afgive Forklaring om en Tale, jeg havde holdt ved vor Landboforenings Dyrskue den 7. Juli, og hvorledes det er gaaet med Dyrskuet i Haderslev og med Svendborgerne i Sønderborg¹⁾ veed De jo nok. Men alt dette er godt, og de Herrer von Bitter, Magdeburg og Consorter kunde ikke gjøre os nogen større Tjeneste end den, de gjøre os ved at træde op paa denne Maade. Det sætter Liv i Folket, og efter en saadan Overhaling kan man godt mærke, hvorledes Sindene atter komme i Bevægelse, og hvorledes mange af dem, der vare ved at falde i Søvn, blive lysvaagne.

Det er i Sandhed haardt for Dem, at De i saa lang Tid skal være borte fra Hjemmet og Fædrelandet; dog det er sandt, Deres Familie er jo dernede, og De kan altsaa jævnlig see Deres kjære. Men dog er det sandt, thi der er jo mange Baand, der knytter en Mand til det Sted i Verden, hvor han har sin Virkekreds. Men De maa trøste Dem med, at De lider for en god og retfærdig Sag, for Folkets Ret og Folkets Tilværelse; thi derom gjælder jo denne Kamp. Og selv hvor De nu er, gjør De Gavn for Sagen, thi det gamle Ord, at »Martyrernes Blod er Kirkens

Nordslesvigs Folk stemme om, hvorvidt det atter ønsker at forenes med Danmark eller ej, og at overgive Landet til Danmark, naar Folket bestemmer sig for denne Afgjørelse. Han har overtaget denne Forpligtelse paa den højtideligste Maade, hvorpaa Mennesker kunne overtage Forpligtelser, under Paakaldelse af Guds hellige Navn, og han er ikke erklæret for umyndig, men repræsenterer paa lovlig Maade den preussiske Stat.«

¹⁾ Ved Dyrskuet i Haderslev kom det til skarpe Sammenstød mellem nogle Deltagere og Gendarmerne. — Det blev forbudt nogle Lystrejsende fra Svendborg at gaa i Land i Sønderborg og senere ogsaa i Flensborg.

Sæd«, er sandt og gjælder ikke alene Kirken, men enhver Parti-
 forfølgelse, naar den ikke kan gennemføres til sine yderste
 Consekventser og udstrækkes over et meget langt Tidsrum, har
 endnu aldrig slaaet et Parti ihjel. — — Saa slette de ere, kun-
 ne de dog ikke ganske frigjøre sig for Tidsaandens Indflydelse,
 og deres slette Samvittighed hindrer dem ogsaa i at drive For-
 følgelsen saaledes, som den skulde drives for at naa sit Maal.
 Der er kun een Ting, der kan give dem Sejren i Hænde, og det
 er Tiden. Men den ville vi haabe og bede til Gud om, at de ikke
 maa faa. — — —

Junggreen til H. R. Hiort-Lorenzen.

1. Nov. 1875. K. B.

Tak for Deres venlige Brev og for alle Deres Tilbud og
 gode Raad. Jeg kan dog ikke følge sidstnævnte, men vil appel-
 lere,¹⁾ ikke fordi jeg venter nogetsomhelst Resultat deraf, men
 fordi det er af stor Vigtighed for mig at kunne være hjemme til
 Nytaar. Jeg har da at afslutte mine Bøger, omsende Regninger
 og Conto Couranter, og er der nogen Mulighed derfor, maa jeg
 gjøre dette selv. Jeg haaber, at Sagen, naar jeg appellerer, vil
 trække saa længe ud. Min Hustru rejser ikke med mig derved
 straks; jeg har derimod tænkt, at naar jeg har været dernede

¹⁾ Junggreen og »Dannevirke«s ansvarhavende Redaktør Grün-
 wald idømtes ved Flensborg Kredsret hver 6 Maaneders Fæstnings-
 straf. De appellerede til Overappellationsretten i Kiel, der ved Nyt-
 aarstid stadfæstede Dommen. — Forinden Junggreen 1. Marts 1876
 begyndte Afsoningen af sin Straf i Magdeburg, skrev han i »Dnv.« 24.
 Febr. 1876 en Hilsen til sine Landsmænd, hvor han efter at have talt
 om de haarde Kaar, den danske Befolkning oplever i disse Aar, min-
 der dem om, at der endnu er et Fristed for det danske tilbage.
 »Ind i vore Hjem naa ingen Forholdsregler, dér kunne vi indprente
 de unge Kærlighed til Modersmaalet, kunne tale med dem om Fædre-
 landet og om vort Folks store Minder, og gjøre vi dette, saa lykkes
 det nok at bevare ogsaa i deres Hjerter det, der næst Troen paa Gud,
 har udgjort vort og vore Fædres aandelige Livsindhold. At gjøre dette
 og ved enhver given Lejlighed frit og aabent at bekende sig til, hvad
 de ansee for Ret, derom er det, jeg vil bede mine nordslesvigske
 Landsmænd«.

I A. F. Kriegers Dagbøger (VI. Bind, S. 158) fortælles for 23. Juli
 1876: »Henrichsen, Oldenborg og Dr. Poulsen indbydte til en Gave
 (4000 Kr.) til Junggreen, der løslades d. 1. September«. — I en senere
 Anmærkning er tilføjet: Det lykkedes.

et Par Maaneder, skulde hun komme og blive i en 8 Dages Tid. Det var naturligvis behageligt baade for hende og mig, om jeg kunde gjøre som De og lade hende bo dernede i de 6 Maaneder. Men dette lader sig af mange Grunde ikke gjøre. Vi kunne ikke saaledes begge forlade Huset og Bedriften, og desuden har jeg et Hensyn at tage, som De, kjære Ven, maaske er fri for. Jeg har mit Udkomme, men er ingen velhavende Mand og maa indrette mig sparsommeligt. Dette kan jeg for mit eget Vedkommende ogsaa godt. Mine Fordringer til Livet m. H. t. Luxus og Comfort ere ikke store. Kan jeg have det, er det bedste mig ikke for godt, men jeg kan ogsaa uden Gene nøjes med et Minimum. En Søn kommer hjem fra Kolding og passer Forretningen i de 6 Maaneder.

Hvad De skriver om Grünwald, billiger jeg fuldstændigt. Der kan godt for hans Vedkommende søges om Benaadning, og det gjør mig i det hele ondt, at han for min Skyld er kommen ind i alt dette. Men Tiden og de ejendommelige Forhold, hvorunder vi leve, fører jo sligt med sig.

Jeg tror, at det under de nuværende Forhold er en Lykke for Dem, at De har Bjørnshauge. Han er forsigtig, og dette er i en Stilling som den, som nu indtages, et stort Gode. Jeg skrev straks efter min Dødsfældelse, eller rettere lige før, en lille Artikel, som jeg vilde have haft optaget i Bladet den Dag, Dødsdommen afsagdes. Men Bjørnshauge vilde ikke optage den. Han mente, at nu havde de Redactører nok i Fængsel. Og han havde maaske Ret. Jeg skrev dog igjen i Aftes et Par Ord, som jeg ikke troer, der kan være den mindste Fare ved at optage. Folk tro, at nu vove vi slet ikke at sige noget mere — — — Den Dag skulle de aldrig opleve.

Nu er jo Ahlmann rejst til København. Det har gjort mig meget ondt, ikke saa meget for det, vi have tabt i ham personligt, som for det nedslaaende Indtryk, det gjør, at see den ene efter den anden gaa sin Vej. Vi have jo i hans Sted valgt Hans Lassen, og jeg tror, at han godt kan erstatte Ahlmann. — — —

Junggreen til H. R. Hiort-Lorenzen.

27. Nov. 1875.

Jeg sendte Dem med Morgenposten en Artikel til Optagelse i »Dannevirke«. Der er senere paa Dagen faldet mig et Par skarpe Spidser ind, som maaske helst maatte brydes af, og som jeg derfor beder Dem forandre, hvis De sender Artiklen til Haderslev. Efter at jeg har omtalt Udvisningen af den Mand fra Als, der var tilstede ved Afsløringen af Kong Frederik 7's Statue, staar der: »thi denne Fremgangsmaade staaer i god Overensstemmelse med hele den retsløse Stilling, man har givet disse Folk her i Landet«. Denne Sætning beder jeg Dem stryge. — Hvor jeg siger, »at der maaske ikke findes noget civiliseret Land, hvor Processer og Fængslinger forekommer i saadan Mængde som her«, beder jeg Dem efter civiliseret at tilføje »og fredeligt«.

Jeg kan ikke huske andre end disse to Ting, jeg ønsker forandret, men giver Dem, som jeg allerede har skrevet, frie Hænder til at mildne, hvad De maatte synes at være for haardt udtrykt. De skal selvfølgelig ikke trykke Artiklen, naar De nærer nogen Frygt for ubehagelige Følger. Jeg vil ikke have mere paa min Samvittighed med Hensyn til Bladet, end jeg allerede har. — — —

Folket trænger i denne Tid haardt til en Opmuntring og navnlig til at see, at vi ikke er bange.

Jeg vilde ønske, at Krüger snart lod høre fra sig i Berlin. Som De nu ser af »Dannevirke«, er det jo Hensigten reent at trænge vort Sprog ud af Skolerne, og det kunde nok gjøres Behov, at der nu fremkom en kraftig Protest imod den Maade, hvorpaa man behandler os.

Junggreen til H. R. Hiort-Lorenzen.

28. Sept. 1876. K. B.

Som De ved, synes jeg ikke godt om selve Forslaget¹⁾, men da der nu er udsendt Indbydelse, vil Forsamlingen jo blive af-

¹⁾ Det omtalte Forslag angaar Oprettelsen af en Vælgerforening for Nordslesvig og er udarbejdet af Hiort-Lorenzen, Bankdirektør Amorsen, Ritmester Düring, Fysikus Madvig og Bogtrykker Sabroe. Det er trykt i »Festskrift til H. P. Hanssen« S. 312. — Junggreen var efter udstaaet Fængselsstraf vendt tilbage til Aabenraa omkr. 12. Sept.

holdt,¹⁾ og jeg kan ikke se andet end, at den maa anmeldes. Der vil jo ikke komme saa faa, og Afholdelsen af en saadan Forsamling kan ikke blive skjult. Følgen af ikke at anmelde den vil kun blive Sagsanlæggelse imod og Bøder for Deltagerne. Men paa den anden Side synes det mig umuligt at discutere et saadant Forslag i en tysk Politiembedsmands Nærværelse. Saavel de, der ere stemte for, som de, der ere stemte derimod, maa jo komme frem med deres Grunde. Det er uundgaaeligt, naar det hele skal være Alvor, at man kommer til at omtale Ting, som vore Modstandere helst ikke maatte vide Det er jo just for at hjælpe paa vort Partis svage Sider, at Forslaget fremsættes, og det er netop, fordi jeg troer, at vi i denne Henseende kun gjøre ondt værre, at jeg ikke synes om det. Men hvorledes kan man føre en slig Discussion i en tysk Politimesters Nærværelse. Den eneste Udvej, jeg kan øjne, er den, at jeg anmelder en Forsamling for Politimesteren til d. 6. Okt. Fm. Kl. ?, at vi paa denne kun tale i Korthed om Forberedelserne til de kommende Valg, at vi saa slutte Forsamlingen og spise til Middag og først ved Bordet tale om vort egentlige Emne — — — — —

J. P. Junggreen til Gustav Johannsen. 8. Dec. 1876. R. A.

(Det forestaaende Valg.)

Da det jo er i højeste Grad usandsynligt, at vi skulde sætte vor Kandidat igjennem,²⁾ antager jeg ikke, der behøved videre Deliberationer, om hvem vi skulle vælge, men at vi stemme paa Krüger. Skulde I imidlertid være af anden Mening, maa vi jo komme sammen for at tale om Sagen — —

Jeg vil ønske og haabe, at Krüger maa blive saa rask, at han atter kan indtage sin Plads i Rigsdagen, thi det er, efter min Mening, galt, at vi saaledes ere uden Repræsentation. Vi gaa dermed Glip af den eneste Lejlighed til at sige Regjeringen

¹⁾ Mødet holdes i Aabenraa d. 6. Okt. Tanken mødte her Modstand, navnlig fra Deltagerne fra Aabenraa. Jfr. Festskriftet S. 313 f.

²⁾ Aabenraa Amt udgjorde sammen med Flensborg Amt Slesvig 2. Rigsdags-Valgkreds.

Sandheden og henlede Verdens Opmærksomhed paa vor Sag. Boede jeg i Haderslev eller paa Als, vilde jeg foreslaae at see at komme paa det Rene dermed, og hvis Krüger ikke mere kan rejse til Berlin, formaa ham til bestemt at frasige sig Valget og raade til at vælge en anden. Der maatte vel dog kunne findes en Mand til at overtage denne Post. — For os gælder det jo kun om et Navn, der er et klart Udtryk for Folkestemningen, og for vort Vedkommende eksisterer der ingen bedre Candidat end Krüger — — — —

J. P. Junggreen til Hiort-Lorenzen.

8. 5. 1878. K. B.

(Ang. en Artikel i »Dvk.«, der oprindeligt var bestemt for et andet Publikum, bl. a. med en Sammenligning mellem den danske og den tyske Regerings Behandling af Sprogsagen. Han mener dog, den kan virke som mere end en Gentagelse).

Jeg ønsker det ikke gjerne optaget i danske Blade før i det mindste 10 a 12 Dage efter, at det er omsendt. Ellers begynde Tyskerne straks at skrige paa, at det i Virkeligheden er udgaaet fra Kjøbenhavn, og at jeg kun giver Navn til,¹⁾ og længere nede i Tyskland, hvor man intet kjender til vore Forhold, kan dette jo gjerne blive troet, og den mulige Virkning af det hele derved betydeligt svækkes.

Hvis West havde været med Krüger i Berlin, vilde jeg have sendt Brochurerne²⁾ til ham og bedt ham dele den om blandt Rigsdagsmændene. Nu maa jeg see at faa det gjort paa anden Maade, da jeg næppe kan risikere at sende dem til Krüger. Han kunde godt tage imod Pakken og glemme at fordele indholdet, og saa var det hele Arbejde jo spildt.

¹⁾ Det var en fra tysk Side flere Gange fremført Paastand, at Junggreen kun lagde Navn til sine Artikler, der i Virkeligheden var skrevet af københavnske Publicister. Dog tog ogsaa tyske Blade Afstand fra denne Gisning (jfr. t. Ex. en Artikel i »Hamburger Nachrichten« 8. Aug. 1875, refereret i »Dannevirke« 18. Aug. s. A.).

²⁾ Junggreen har skrevet en lille Pjece, »An das deutsche Volk, von dem Nordschleswiger J. P. Junggreen in Apenrade«, der omsendes til samtlige tyske Folkerepræsentanter og Blade.

Jeg vil skrive lidt af og til. Jeg maa have nogen aandelig Beskæftigelse, naar jeg ikke rent skal synke sammen.¹⁾ Det Tryk, Vorherre har lagt paa mig, forekommer mig tit at være mere, end jeg kan bære, og kun for mine Børns Skyld ønsker jeg at leve. Trængte de ikke til mig, da skulde Døden være mig velkommen naarsomhelst.

J. P. Junggreen til Møller L. Jacobsen. 26. Aug. 1878. (Privateje).

(Aftale om et Besøg i Brøns Mølle.)

At De samstemmer med mig i min Betragtning af den rette Maade at bekæmpe Socialismen paa,²⁾ glæder mig. Desværre kan man vel næppe vente, at Magthaverne ville slaa ind paa den Vej. De have rimeligvis mest Lyst til at reformere alt andet og navnlig at tilbageføre Guds frygt og gode Sæder for den lavere Befolkning, men selv at blive staaende paa det gamle Stade, og da vil det ikke lykkes.

Ogsaa jeg kunde have Lyst til at sige de høje Herrer Sandheden paa en langt tydeligere Maade, end jeg gjorde det, men De ved jo selv, hvilke Hensyn man maa tage, naar man ikke er beredt paa hvert Øjeblik at gaa i Fængsel. Ogsaa dertil er jeg villig, naar der derved kunde udrettes noget stort for Sagen, men i Almindelighed tror jeg dog, at ogsaa Sagen er bedst tjent med, at vi, der arbejde for den efter bedste Evne, saa vidt muligt undgaar dette. Og jeg har jo ogsaa Hensyn at tage til, at jeg har en stor Familie at ernære, der tilsidst maatte gaa til Grunde, hvis dette passerede mig altfor tidt, — — Jeg skatter Dem højt som en ærlig og retsindig Mand, og den Følelse, De har af ikke at være, hvad De burde, deler jeg i fuldt Maal med Dem. Lad os haabe, at Vorherre vil dømme os mildt,

¹⁾ Junggreen havde 18. Nov. 1877 mistet sin tredie Hustru, Anna Algreen-Ussing.

²⁾ Junggreen har i »Dnv.« 19. 8. 78 skrevet en Artikel om Socialismen og dens Bekæmpelse i Anledning af det socialdemokratiske Partis Fremgang ved Rigsdagsvalgene. J. tager Afstand fra Regeringens Tvangsforanstaltninger og paaviser, at en af de højere Stænder fremmet gudsfornægtende Materialisme er Baggrunden for Socialismens Vækst.

naar vi dog stræbe efter det Gode og forøvrigt sætte vor Lid til den Frelse, der er beredt for hver den, der vil tage imod den.

J. P. Junggreen til A. P. West.

3. Sept. 1878. R. A.

Bjørnshauge kan ikke have udtalt sig saaledes, som han har fortalt Dem, i Haderslev. Sammenhængen med denne Sag er følgende:

Jeg gjorde i næstforrige Uge en Forretningsrejse i Vestslesvig. Jeg kørte med Banen til Tønder og derfra med Posten til Løgumkloster. — — — — Der lejede jeg næste Dag en Vognmand til at køre mig omkring i 4 Dage. Rejsen skulde slutte ved Overjersdal Station, hvorfra Manden skulde køre hjem. Da jeg havde afgjort min Forretning i Bektøft, var der imidlertid endnu 4 Timer tilovers, hvorfor jeg gik hen for at tale lidt med Krüger, hvad jeg altid har gjort, naar jeg var der i Egnen. Jeg havde knapt været der i 10 Minutter, før Bjørnshauge kom kjørende, og han sagde straks, at det var for at spørge Krüger, om det var sandt, at han og Sabroe vilde til at samle Actier til et nyt dansk Blad, der skulde oprettes i Haderslev som Concurrent til Dannevirke. Krüger svarede med Klager over, at Dannevirke var for dyrt og fortrængtes af det billige tyske Blad (Folkebladet), der udgaar i Haderslev. Desuden var han utilfreds med, at de danske Anliggender altid behandles i Dannevirke fra et Partistandpunkt (Højres) og forlangte, at hvis Bjørnshauge i Virkeligheden redigerede Bladet, skulde han ogsaa staa nævnt paa det som Udgiver, for at Folk kunde vide, hvem de havde at holde sig til.¹⁾ Kunde disse

¹⁾ Red. Hiort-Lorenzen var i 1877 bleven erklæret for dansk Undersaat og havde for at undgaa en Udvisningsordre i Nov. 1877 forladt Landet og bosat sig i København, hvor han blev knyttet til den Ferslewske Presse som Redaktør af »Nationaltidende« og »Dagstelegrafen«. — Han var vedblivende Ejer og Udgiver af »Dannevirke«, mens cand. mag. Bjørnshauge var Redaktør. Til Trods for, at Hiort-Lorenzen afhændede »Dannevirke« i Foraaret 1879 til Redaktør Bjørnshauges Broder, der var Dyrslæge i Aabenraa, og der saaledes ikke fra Kongeriget øvedes nogen Indflydelse paa Bladets Kurs, holdt Utilfredsheden sig dog stadig i Live, og 1. Juli 1879 begyndte Lærer A. P. West, støttet til Krüger og hans Kreds, at udgive »Haderslev Avis«, der dog kun fik en kort Levetid.

Ting ikke blive afhjulpne, saa erklærede han at ville virke for Oprettelsen af et nyt Blad. Resultatet blev, at B. skulde skrive dette til Hiort-Lorenzen. Jeg havde ikke hørt eet Ord om denne Sag, forinden Bjørnshauge kom, og kunde altsaa ikke have henvendt mig hverken til Krüger eller nogen anden, og jeg har ikke talt eet Ord om den, hverken før eller siden. Jeg vilde aldeles intet have med den at gjøre, men blev nødt til at blande mig deri, da Krüger og B. blev mere og mere høj-røstede. Jeg udtalte da, at jeg ikke syntes om, at der oprette-des et nyt Blad i Haderslev, men at jeg fandt, at Lorenzen burde gaa ind paa at gjøre Bladet billigere, behandle de danske Sager mere objektivt og lade B. staa som Udgever paa Bladet. Krüger mente ogsaa, at det i Grunden kun var Hensigten med Forslaget om et nyt Blad at tvinge Lorenzen til at gaa ind paa disse Forlangender.

Om at forhindre, at De købte Dannevirke (eller om at faa rettet en Opfordring til Dem om at gjøre det) var der aldeles ikke Tale. Kan De komme overens med Lorenzen derom, kan jo intet Menneske have noget derimod. Jeg har selv, da jeg sidst var i Kjøbenhavn, sagt ham, at naar han ikke kunde komme her tilbage, forekom det mig at være bedst, at han solgte Bladet til Dem, hvortil han dog kun syntes lidet tilbøjelig.

Jeg skal nu sige Dem, hvorfor jeg ikke ynder Planen om at oprette et nyt dansk Blad i Haderslev. Det kan jo ikke blive til andet end til en Concurrence paa Liv og Død mellem det og Dannevirke. Under denne Kamp vil de begge komme til at føre en kummerlig Tilværelse, og tilsidst vil det ene komme til at bukke under. Men det synes mig dog at være sørgelige Udsigter.

Saaledes hænger denne Sag sammen, og De vil deraf se, at jeg ikke har henvendt mig hverken til Krüger eller nogen anden om den. Det var aldeles tilfældigt, at jeg var tilstede, og jeg har hverken før eller senere talt et Ord om den. Som jeg har sagt Dem, saaledes er denne Sag, og dette Brev maa De bruge, som De vil. Jeg har aldeles intet at holde hemmeligt. — — —

J. P. Junggreen til J. N. H. Skrumsager

14. Jan. 1879. (Privateje).

Hvis jeg ikke tager feil, forestaar der i Aar Valg af Valgmænd til den preussiske Landdag. Det er desuden ikke usandsynligt, at de dybt indgribende økonomiske Spørgsmaal, der skulle afgjøres af den i Februar sammentrædende Rigsdag, kunne føre til dennes Opløsning, og vi staa saaledes maaske overfor to af de Valg, der ere af saa stor Betydning for vor politiske Stilling. Tage vi os ikke sammen, kunne de gaa daarligt nok, Valgmandsvalget i 2. Valgkreds gik jo allerede meget maadeligt sidste Gang, og saavel i denne som i 1. Kreds er al mulig Agtpaagivenhed vist nødvendig, naar Udfaldet skal blive taaleligt. For at raadslaa om, hverledes vi i denne Henseende bedst skulle stille vore Sager og for i det hele at organisere vore Kræfter saa godt som muligt, har jeg indbudt en Snees Mænd¹⁾ fra Nordslesvigs forskjellige Egne til et Møde her i mit Hus d. 23. Jan. Kl. 2. Ved ikke at indbyde flere og ved at afholde Mødet i mit Hus bliver det jo en privat Sammenkomst, hvilket er nødvendigt, naar vi skulle diskutere frit.

J. P. Junggreen til J. N. H. Skrumsager.

24. 2. 1879. (Privateje).

I venligt Gjensvar paa Deres Brev, da vil jeg bede Dem underskrive Erklæringen²⁾, som den nu en Gang er. Skal den gjøre noget Indtryk, maa den komme nu,

¹⁾ Idéen til denne Sammenkomst stammer fra Møller Jacobsen i Brøns, hvad Junggreen oplyser i et Brev af samme Dato til Fysikus Madvig.

²⁾ Den 4. Febr. er Traktaten om § 5's Ophævelse bleven offentliggjort. Førerne i Haderslev mener, at den danske Befolkning i den Anledning maa protestere, og de indbyder Gustav Johannsen, Krüger og Junggreen til et Møde, hvor man forkaster Tanken om en Masseadresse, og om en Deputation til Kejseren, og hvor man mod Krüger, der ønsker alene i Rigsdagen at fremføre Nordslesvigs Protest, indtager at lade Landdags-Valgmændene underskrive en Protest-Erklæring. Da man finder hurtig Handling nødvendig, udformer Junggreen straks Erklæringen. Den blev udsat for en Del Kritik ude i Haderslev Vesteramt, hvor man fandt den »mat og stakaandet« (C. Appel) og altfor spagfærdig, og hvor man var krænket over, at Krügers Ønsker ikke var bleven fulgt.

og der vil hengaa lang Tid, inden vi faa den i Orden, hvis der nu atter skal berammes et Møde for at diskutere en ny Affattelse. Jeg har skrevet det meste af den selv, og det forekommer mig dog, at den omtrent siger, hvad der kan og skal siges. Vi udtale jo, i Modsætning til Tyskernes Taksigelses-Deputationer, vor dybe Sorg over, hvad der er sket, hvis Meningen skulde være den, at vi bestandigt skulde være adskilte fra vort Folk og vort gamle Fædreland, samt vort Haab om, at dette dog ikke er Meningen, og hvad det angaar, at den skulde adresseres til Kejseren, da tror jeg, at det er bedre ikke at gjøre dette. Skal den stiles til ham, da maa den affattes i en ydmyg og underdanig Tone, og hvem af os gider vel skrive saaledes til den gamle Mand! Og hvor liden Sandsynlighed er der dog ikke for, at en Deputation faar Adgang til ham eller til Bismarck. Dette er jo endnu aldrig lykkedes nogen af vore Deputationer. Den Virkning, vi kunne opnaa med den, kan kun opnaas ved dens Offentliggørelse, og med dette for Øje er den bleven, som den er. Lad den saaledes, kjære Skrumsager, gaa, som den er. Havde jeg sammenkaldt Mødet i Haderslev,¹⁾ skulde jeg ganske vist ikke have undladt at indbyde Dem og nogle andre Mænd fra Vesteregnet, ligesom da vi holdt Møde hos mig. Det havde været meget bedre, da saa de mulige Indvendinger kunde være komne frem med det samme, men Hadersleverne have jo ikke gjort det, hvori jeg er uskyldig. Lad den saa i Guds Navn gaa som den er. Vi kunne ikke tie i dette Øjeblik, og hvad der skal skee, maa skee nu.

J. P. Junggreen til P. Madvig.

5. 3. 1879. R. A.

Det glæder mig, at alt er gaaet saa godt i Haderslev. rHe har jeg kun faaet dem ind frfra Byen og fra Riis, Bedsted og Felsted Sogne. Jeg har imidlertid straks i Aften skre-

¹⁾ P. Skau forsvarer i et Brev til Skrumsager 17. 2. det lille Haderslev-Mødes egenmægtige Optræden med, at Sammenkomsten oprindelig var tænkt som foreløbig orienterende, men da man nu mødtes, viste det sig, at Stemningen i Landsdelen var saa stærk for en Aktion, at man mente uden videre Forberedelse at kunne skride til Handling.

vet til alle Sogne og bedt om at faa Underskrifterne paa Løverdag, paa hvilken Dag vor Landboforening holder Møde. Ogsaa til Jürgensen, Graasten, og til Hans Lassen har jeg skrevet straks og bedt dem om at fremskynde Sagen saa meget som muligt. Fra den sidstnævnte har jeg slet intet hørt. De har jo dog sendt ham Eksemplarer af Erklæringen.

| For en Uges Tid siden havde jeg Brev fra Skrumsager i Kjøbenhoved, der var utilfreds med Erklæringens Ordlyd. Jeg svarede ham straks og bad ham underskrive den, som den nu en Gang var, og det har han jo da saa og gjort.

Gid Krüger i Berlin maatte ramme det rette. Den Erklæring, han sidst har offentliggjort i Flensborg Avis¹⁾, synes jeg godt om, og naar nu West rejser ned til ham, kan det jo være, at han kan styre alt til det bedste. — Saasnart jeg har faaet alle Eksemplarer, vil jeg komme til Haderslev, hvor vi saa kunne tage 3 Afskrifter af Navnene og sende dem til de tre Blade.²⁾ West overgiver vel de underskrevne Eksemplarer til Dem, forinden han rejser. Vil De bringe ham min venligste Hilsen og mine bedste Ønsker til hans Mission.

Deres hengivne

J. P. Junggreen.

J. P. Junggreen til P. Madvig.

8. Juli 1879. R. A.

(Junggreen vil have samlet nogle Mænd til et Møde angaaende Landdags-Valget) »for at se, om det er muligt at faa en Overenskomst bragt tilveie.³⁾ Jeg han ikke see anderledes, end at vi maa have nogle Mænd samlede, da 2 eller 3 Mennesker

¹⁾ jfr. Dannevirke 22. 2. 1879.

²⁾ Det lykkedes efterhaanden at faa Modsætningen i Haderslev Amt dæmpet ned, men saa slog Sønderborg Amt fra, og i Tønder Amt blev der intet Arbejde gjort for at skaffe Underskrifter. Man tør imidlertid ikke vente længere med Offentliggørelsen, og den 14. Marts staar Erklæringen i »Dannevirke« underskrevet af 242 Valgmænd fra Haderslev og Aabenraa Amter (her var i 1876 valgt henholdsvis 180 og 66 danske Valgmænd).

³⁾ I Anledning af § 5's Ophævelse var Hans Lassen af den Mening, at den passive Protestpolitik nu maatte ophøre og Landdagsmændene aflægge Forfatningseden, mens Krüger ønskede at fortsætte den gamle Linje.

ikke kunne fatte Beslutning i denne Sag, og jeg er overbevist om, at Forhandlingerne mellem Krüger og Hans Lassen ikke ville føre til noget, men lade os staa raadville, naar Tiden kommer. Mødet har jeg foreløbig tænkt mig bestaaende af: H. Lassen og P. Reimers, Jürgensen fra Graasten eller Gorrissen fra Nybøl, Gustav Johannsen og Mourad fra Flensborg, Knudsen fra Trøjborg og muligt en anden Mand der fra Egnen, Møller Jacobsen fra Brøns, R. Hansen-Kastrup, Skrumsager, Københoved, S. K. Midtgaard, Spandet, P. Skau og L. Arnum fra Bovlund og hvem ellers de maatte ønske der fra Egnen; Callsen-Possekjær, Nielsen-Kassøe, Bekker og jeg her fra samt endelig Krüger og hvem af Hadersleverne, De maatte ønske, dog naturligvis af de forskjellige Partier. Kunde det ske i Haderslev, tror jeg, det var bedst, thi skal jeg have det her, kan jeg ikke undgaa at tage Bjørnshauge (Ejeren af Dannevirke) med, og han og West vilde rimeligvis snart ryge sammen; hvorimod Deres Bjørnshauge, der jo kunde tages med i Haderslev, er en fredelig Mand, med hvem det lettere gik.¹⁾ — Saavidt om denne Sag, og nu ønsker jeg tillige at sige Dem et Par Ord om den Mening, De udtalte, at jeg i paakommende Tilfælde burde opstilles som Krügers Eftermand. Jeg ønsker helst at være fri, thi Stillingen vil herefter blive ulige vanskeligere, end den har været indtil nu. Det faste Punkt, ud fra hvilket vi kunde argumentere, er forsvundet, og det vil visseligt (?) blive vanskeligt at gjøre noget ud af Stillingen som Rigsdagsmand for Nordslesvig. Dog vil jeg, hvis man ikke troer at kunne finde nogen anden lige saa passende Mand, for Sagens Skyld paatage mig den ene af de eventuelt ledigt (?) blivende Pladser, altsaa repræsentere 1. Valgkreds enten i Deputeretkammeret eller i Rigsdagen, helst dog i sidstnævnte. Til Deputeretkammeret mener jeg saa, at man kunde opstille P. Skau, eller hvem man ellers kunde blive enige om. Tage imod begge Pladser vil jeg aldeles bestemt ikke. Det kan jeg ikke forsvare for mine Børns Skyld. De har ingen anden end mig at stole paa. Jeg har jo ingen Hu-

¹⁾ Mødet blev først holdt den 31. August — jfr. næste Brev.

stru, der kan see til med mine Ting, naar jeg er fraværende, og skulde jeg beklæde begge Poster og altsaa være i Berlin Halvdelen af Aaret, saa vil Resultatet for mig blive, hvad det er blevet for Krüger, L. Skau, P. Hiort Lorenzen og m. fl: finansiell Ruin, og derfor kan jeg som sagt ikke gjøre dette. Jeg vil i paa-kommende Tilfælde for Sagens Skyld overtage den ene, men mere kan jeg ikke gjøre — — —

J. P. Junggreen til P. A. Madvig.

16. Aug. 1879. R. A.

Af vedlagte 2 Breve fra Hans Lassen vil De see, at han ikke har og ikke vil efterkomme min Opfordring til at indlade sig i skriftlig Forhandling med Krüger. desuden at han ikke vil modtage Valg paa den Betingelse, at han skal forpligte sig til ikke at aflægge Ed paa Forfatningen. Da Krüger jo efter alt, hvad jeg har hørt, vil lige det modsatte, seer jeg saaledes ingen anden Udvej, end at vi holde det paatænkte Møde¹⁾ indbyde saavel Krüger som Lassen, og see, om det er muligt at tilvejebringe Enighed mellem dem eller ogsaa formaa de Tilstedeværende til at erklære sig i den ene eller den anden Retning. [foreslaar Mødet d, 28. 8.]. — — Og for at Krüger ikke skal sige, at vi handle bag hans Ryg, var det mig kjært, om De vilde meddele ham, at, da han selv havde nægtet at skrive til Hans Lassen, saa havde jeg, efter Opfordring fra Dem, gjort dette og faaet det Svar, at han ikke vilde modtage Gjenvalg, naar han skulde forpligte sig til ikke at aflægge Ed paa Forfatningen, og at vi derfor havde anseet det for nødvendigt at sammenkalde et Møde for at komme paa det rene med, hvilken Vej vi skulde gaae.

[Mødet skal omfatte ca. 30. Madvig skal foreslaa fra Østeramt og By.]

¹⁾ Junggreens første Plan om et Møde er øjensynligt bleven opgivet, fordi man har villet prøve underhaanden at mægle mellem Krüger og Hans Lassen. Men de to Landdagsmænd har efter dette at dømme staaet meget stejlt overfor hinanden — og saa optages Mødeplanen igen.

J. P. Junggreen til P. A. Madvig.

22. Aug. 1879. R. A.

[Mødet maa udsættes til d. 31.]. Da det, efter hvad De skriver, er meget usandsynligt, at Krüger kan komme, har jeg skrevet til ham for om muligt at faa en bestemt Udtalelse fra ham.¹⁾ Det er jo imidlertid muligt, at jeg slet ikke faar noget Svar, og det vilde derfor være mig kjært at vide, om De har været hos ham eller har noget Brev fra ham i den senere Tid. Er det ikke Tilfældet, da beder jeg Dem meddele mig, om De kan tilvejebringe en Udtalelse, skriftlig eller mundtlig, fra ham inden Mødet. Vi maa jo nødvendigvis have en saadan i en Form, der ikke kan misforstaas.

J. P. Junggreen til J. H. N. Skrumsager.

24. Aug. 1879.

(Privateje.)

I Anledning af det forestaaende Valg til Landdagen tillader jeg mig herved at indbyde Dem til et Møde her i mit Hus Søndagen den 31. Aug. Eftermiddag Kl. 1.

Det er nemlig efter al Rimelighed saaledes, at vore 2 hidtilværende Repræsentanter ikke stemme i deres Opfattelse af den Maade, hvorpaa der for Fremtiden skal optrædes. Efter Krügers Udtalelser maa det jo antages, at han fremdeles mener, at vi skulle holde os paa det hidtilværende, ved den bekjendte Bestemmelse i Pragfreden givne Standpunkt, medens Lassen mener, at efter Art. 5's Ophævelse er der intet andet at gjøre end at aflægge den forlangte Ed, træde ind i Deputeretkammeret og der efter Evne at forsvare vort Folks Interesser.

Det er klart, at en saadan Adsplittelse i høj Grad vilde forværre vor allerede i Forvejen saare vanskelige Stilling, og jeg sammnekalder derfor dette Møde, til hvilket ogsaa Krüger og Lassen have lovet at komme, for at see, om det er muligt at faa denne Uoverensstemmelse hævet, eller, hvis dette ikke er muligt, om der skulde vise sig en saa stærk Stemning i den ene

¹⁾ I Brev til Madvig d. 24. 8. meddeler Junggreen, at Krüger har lovet at komme, hvis han kan. Men han meddeler intet om, hvad han vil gøre.

eller den anden Retning, at een af de to Herrer besluttede sig til at trække sig tilbage. Det forekommer mig aldeles nødvendigt, at vi komme paa det rene med denne Sag førend Valget, og jeg har derfor, efter Samraad med flere Venner, besluttet mig til at sammenkalde dette Møde.

J. P. Junggreen til J. N. H. Skrumsager.

8. Sept. 1879.¹⁾ (Privateje.)

Jeg havde allerede, før jeg modtog Deres Brev, besluttet at sende Indbydelse til alle danske Valgmænd i Nordslesvig.²⁾ De have alle Ret til at være med.

Og saa vil jeg bede Dem om, naar De har Lejlighed dertil, at formane Folk til at tage denne Sag sindig og rolig og huske paa, at om der end er forskellige Meninger, saa ville vi dog alle det bedste for vort Land og Folk. Havde alt dette kunnet været undgaaet, var det jo langt bedre, men som De selv har hørt, erklære jo baade Krüger og Lassen, at de ikke ville fravige det Standpunkt, de indtage, og saa er der jo ingen anden Udvej, end at Folk selv maa afgjøre, i hvad Retning Valget skal gaa. Min Mening kjender De jo, men jeg skal bøje mig for Valgmændenes Afgjørelse, skjønt kun med Sorg, da jeg troer, at det vil være til største Skade for vor Sag, om vi indskrænke os til den tidligere passive Optræden.

Gud hjælpe os at finde det rette og lad os bede ham styre alt til det bedste, for vort Folk og vort gamle Fædreland.

J. P. Junggreen til Møller Jacobsen. 22. Sept.. 1879.. (Privateje.)

Jeg veed jo ikke, om De har hørt noget om, hvad der er passeret siden Mødet hos mig, og skal derfor i al Korthed med-

¹⁾ Brevet er dateret 8. Aug., men hele Sammenhængen viser, at her maa foreligge en Fejldatering. — Mødet i Aabenraa, hvor baade Krüger og Hans Lassen var mødte, vedtog at indkalde de nyvalgte Valgmænd til et Møde og lade dem afgøre, om der skulde vælges 2 Edsaflæggere eller 2 Edsnægttere.

²⁾ Skrumsager har øjensynlig gjort opmærksom paa, at ogsaa Valgmændene fra Tønder og Flensborg-Kredsene bør være med ved Afgørelsen.

dele Dem det. — Faa Dage efter Mødet fik jeg fra mange Steder vester paa Meddelelse om, at man der paa ingen Maade var villig til at underkaste sig en Flertalsbeslutning af Valgmændene og Fredag for 8 Dage siden blev der afholdt et Møde i Haderslev (efter Opfordring fra Raunsøe paa Gram). Der var kommet 12 Mand fra Gram, Bovlund, Bøftoft og flere af de omliggende Sogne og omtrent lige saa mange fra Haderslev Østeramt. Desuden havde man indbudt mig og Reimers fra Sønderborg. Vesterboerne erklærede der kort og godt, at hvad der end maatte blive besluttet paa Valgmandsmødet, saa vilde de alligevel stemme paa Krüger med den Betingelse, at han skulde nægte at aflægge Eden, og de Tilstedeværende fra Østeramtet erklærede saa, at de saa sig nødsagede til at følge Vesterboerne. Under disse Omstændigheder vil jeg ikke sammenkalde det Møde af Valgmændene, hvorom der blev taget Beslutning her, da det jo er aldeles unyttigt, naar en Deel af Vælgerne reent ud erklærer, at de intet Hensyn ville tage til et saadant Mødes Beslutninger.¹⁾ Vi have nu i vor Kreds med stor Møje bevæget H. Lassen til at erklære sig villig til at modtage Valg og saa at blive hjemme (ikke møde i Deputeretkammeret). Dette har jeg selv arbejdet for, for dog endnu denne Gang at forhindre en Adsplittelse af vort Parti. I Længden gaar det dog ikke paa denne Maade. Vi her i anden Valgkreds er villige til at underordne os under, hvad Flertallet maatte ansee for det bedste, men vi ville ikke for Fremtiden bøje os, fordi man i en enkelt Egn intet Hensyn vil tage til andres Mening.

Det har kostet mig megen Umage denne Gang at forhindre et Brud, og det har været et Arbejde lige imod min egen Overbevisning, thi blive vi ved med at drive Tingene paa den Maade, med Deputerede der slet intet gjøre, vil Interessen for disse Valg her snart blive saa ringe, at vi ikke mere behøve at bryde vore Hoveder med, hvorledes vore Candidater skulde optræde, thi vi ville ingen kunne faa valgte. Denne Gang haa-

¹⁾ Der blev intet Møde sammenkaldt fra anden Side. I Graasten (2. Kreds) valgtes Hans Lassen til Landdagsmand, idet han stillede som Betingelse at have frie Hænder m. H. t. Edsaflæggelsen.

ber jeg endnu, vi skulle kunne sætte Valget igjennem med en anstændig Majoritet.

J. P. Junggreen til Møller Jacobsen. 26. Jan. 1880. (Privateje.)

— — — Mit Brev til Ploug skrev jeg Dagen efter at have læst Dr. Pingels uforskammede Angreb paa ham.¹⁾ Jeg fandt det ligefrem at være min Pligt, baade fordi han efter min Mening er en af dem, der mener det ærligt med sit Arbejde for vort Folk, og dernæst fordi det hele Angreb jo dog har sin Grund i Fritænkeriets Forbitrelse over, at han bruger sin store Begavelse og sin hvasse Pen til at modarbejde dem. Og just derfor følte jeg det at være min Pligt aabent at tilkendegive ham min Sympati; thi hvad skal der dog blive af det danske Folk, hvis denne Retning skulde faa Overhaand. — Det er vist, at med Tanken om Gud og evigt Liv falder for den store Mængde af Menneskene enhver Bevæggrund til at gjøre noget, der ikke bringer dem selv personlig Fordel. Der vil naturligvis altid findes Mennesker, der selv med en saadan Livsanskuelse vilde søge at gjøre det rette og gode, men det vilde kun være et lille Mindretal, for Mængden vilde den kun indeholde en Opfordring til, uden Hensyn til andre, at tilvende sig det størst mulige Quantum af Livets materielle Goder. Og et Folk, hvori en saadan Livsanskuelse blev raadende, vilde være viet til uundgaaelig Undergang baade moralsk og politisk.

M. H. t. Krügers og Lassens Stilling kjender De jo nok min Anskuelse. Var der nogen rimelig Udsigt til Udfrielse af det tyske Herredømme om et Aar eller to, da vilde jeg ganske vist

¹⁾ Junggreens Brev i »Fædrelandet« 17. Jan. 1880. Han retter i dette en Tak til Ploug for hvad han har været for Sønderjylland. »For Kampens Udfald kan intet Menneske gjøres ansvarligt og mindst af alt den Mand, der i sin Tid havde det moralske Mod at foreslaa eller i alt Fald tage Ordet for den Afgørelse, som hele Folket den Gang forkastede, men som, hvis den var bleven gennemført, rimeligvis vilde have bevaret vort Fædreland for al den Ulykke, der senere har ramt det: »Slesvigs Deling«. Men mest gælder hans Tak dog Plougs Kamp mod den Livsanskuelse »der, hvis den faar Magt over Folket, vil ødelægge enhver højere Stræben og føre vort Folk ned i Materialismens og Sandselighedens Mudderpøl.«

stemme for, at vi bleve ved som hidtil. Det er baade det behageligste og det mageligste. Men vi kunne jo for Tiden ikke øjne nogen anden Udsigt til Frelse end den aldeles ubestemte, der ligger i Udfaldet af en muligvis udbrydende stor Krig, i hvilken Tyskland bukker under. Den kan ganske vist komme snart, men det kan ogsaa vare længe. Der er vist ingen, der har stor Lyst til at begynde, thi de vide alle godt, at det vil blive en forfærdelig Kamp, og hvis man tænker sig Tyskland og Østerrig mod Frankrig og Rusland, ere Kræfterne jo saaledes fordelte, at ingen i Forvejen kan være sikre paa Sejren. Den nuværende Tilstand kan saaledes godt vare ved i en Række af Aar, og blive vi ved med at tie stille til alt, vil vor Sag lidt efter lidt ganske rolig dø bort. At der vil rejse sig et Triumphskrig i den tyske Presse, naar vore Deputerede aflægge Eden, er rimeligt nok, men Illusionen om, at vi dermed vilde opgive vor Sag, maatte man naturligvis betage Tyskerne ved første Lejlighed, og desuden er det min Mening, at intet kan være saa skadeligt for vor Sag som fuldstændig Tavshed. Thi at Verden i Almindelighed skulde mærke noget til, at vore Deputerede ikke ere tilstede i Berlin, tvivler jeg meget om.

I Eftermiddag rejser jeg til Rendsborg til Provinssynoden. Det er Regjeringens Hensigt at vælte Præsternes Pensionering udeiukkende over paa Embederne og Menighederne, medens den danske Regjering altid har betalt et stort Tilskud af Statskassen (undertiden $\frac{2}{3}$ af den hele Pension). Jeg vil dog see, om man ikke kan faa dette forandret, thi Kommuner og Menigheder er i Sandhed haardt nok bebyrdede i Forvejen. — — —

J. P. Junggreen til Pastor Mørk Hansen. 18. Marts 1880.

(Carl Plougs Arkiv i Kgl. Bibl.)

Det er saaledes, at der kun blev talt Tysk i Synoden. Vi vare 8 danske mod 80 tyske Medlemmer, og saa regner jeg endda Pastor Michaelsen med, der vel er dansk, men paa Grund af sin Stilling maa iagttage stor Reserve. Vi talte meget med hinanden om, hvorledes vi skulde optræde, men enedes tilsidst

om at holde den politiske Sag ude fra denne Forsamling og derimod søge at tilvende Menighederne saa stor Indflydelse paa Ordningen af deres Anliggender som muligt. Og jeg troer, vi have gjort bedst deri. Hele Sagen har vakt meget lidt Opsigt, og hvad vi der kunde have udrettet ad Demonstrationens Vej, vilde have været meget lidt. Nu fik vi sat igjennem, at der ved Visitationerne stadigt skal være en Lægmand med, og at første Gang et Kald, der hidtil er bleven besat umiddelbart, bliver ledigt, skal dette besættes ved Valg, hvilket dog altid vil lægge nogen Indflydelse i Menighedens Hænder. Vor Stilling er desværre svag her i Kjøbstæderne, og det var en betænkelig Sag at bringe det frem om dansk Religionsundervisning i vore Skoler, thi var det muligvis kommen saa vidt, at der var bleven sagt: ja, lad os spørge Forældrene, saa er jeg overbevist om, at det ikke vilde være os muligt at tilvejebringe en Majoritet derfor, og saa troer jeg, man gjør klogest i at tie.

Her i Provstisynoden tales der Dansk, og vi have ogsaa sat igjennem, at der føres en dansk Protocol med samme Gyldighed som den tyske, hvilket sidste kostede en haard Kamp. Provsten taler Tysk, men alle de læge Medlemmer tale Dansk og de fleste af Præsterne. Forbyde dem at tale Tysk kunne vi jo ikke. De kan i det hele troe, at vi værge haardt om den nationale som den politiske Side af vor Sag, forsaavidt det er muligt, men vor Stilling er svag og bliver stedse vanskeligere.

Ogsaa Forholdet imellem Krüger og Lassen foraarsager jo Vanskelighed. De staa endnu lige langt fra hinanden, og der er ikke den ringeste Udsigt til Enighed. Mig forekommer Krügers Optræden forkert. Ja var han dygtig til at bringe Sagen frem i Rigsdagen, saa kunde vi nok renoncere paa at være repræsenteret i Deputeretkammeret, men da han ikke er det, saa burde vi have vore Repræsentanter der. Der er jo ingen Tvivl om, at Krüger har den bedste Vilje, men hvad der mangler ham, er Evnen til at gribe en Lejlighed til at bringe Sagen paa Bane, naar en saadan tilbyder sig. For en Del ligger dette naturligvis i, at han kun taler daarligt Tysk og altid maa have

sine Taler skrevne. Derved bliver det jo ham umuligt at forlange Ordet og lejlighedsvis gribe ind i Debatten, og jeg antager dog, at han snart maa komme paa det rene med, at det har været Illusioner, naar han har troet, at Centrumspartiet vilde gjøre noget for at bringe vor Sag frem. Hvad Windhorst og Consorter sige ham, er rimeligvis kun Talemaader, hvorved de snakke sig fra ham. — Og nu slutter jeg for idag. Gid alt maatte blive godt for Dem og Deres. Jeg selv har ogsaa kun været daarlig i denne Vinter, men har det dog nu bedre. — Indlagt sender jeg Dem et Copi af det Brev, jeg skrev til Friherre v. Bennigsen.¹⁾ »Flensborg Avis«, til hvilken jeg sendte det til Offentliggørelse, har jo kun bragt et Uddrag deraf. Grunden ved jeg ikke. Maaske have de været bange.

J. P. Junggreen til Mørk Hansen.

20. Marts 1880.

(Carl Plougs Arkiv i Kgl. Bibl.)

Jeg har intet imod, at De sender mit Brev til Ploug.²⁾ Jeg skrev det jo i den Hensigt, at det skulde offentliggøres. Dog beder jeg Dem ved Oversættelsen at huske paa, at jeg kan komme til at staa til Ansvar for det, og derfor, hvor De har Valget imellem et skarpt og et mildt Udtryk, at vælge det sidste. Det er jo dette Hensyn, som man altid har, naar man skriver hertillands, og De vil ogsaa i det omtalte Brev finde tungere og kunstlede Sætninger, der maaske ere vanskelige nok at oversætte, men som man er nødt til at bruge for ikke at løbe dem lige i Klørne.

Jeg vilde ønske, at jeg kunde dele Deres lyse Syn paa Forholdene hernede; men desværre, jeg kan det ikke. Døden og Udvandringen har gjort lyst i vore Rækker, og paa samme Tid er der bleven iblandet et meget stort fremmed Element i Købstædernes Befolkning. Desuden maa De huske paa, hvorlænge

¹⁾ Jfr. Danevirke 13/3 1880. Junggreens Brev til Friherre v. Bennigsen er foranlediget ved dennes Tale i Rigsdagen ved Behandlingen af den nye Militarlov og især det direkte Spørgsmaal, han da stiller: naar har vel det tyske Folk angrebet sine Naboer?

²⁾ o: Junggreens Brev til Friherre v. Bennigsen.

den nuværende Tilstand har varet. Vi ældre har næppe det rigtige Indtryk deraf. For os staa jo Begivenhederne fra 1848 og 1864 som noget, vi have oplevet i vor kraftigste Manddomsalder, men hvor stort et Tal af voxne Mennesker lever der ikke allerede nu her i Landet, der kun kjende alt dette af andres Fortællinger, og som man systematisk har arbejdet paa at bringe en fuldstændig falsk Forestilling om disse Ting. Der vil næppe nogen af dem, der nu ere 20 Aar, kunne huske, at Tilstanden her i Landet har været anderledes end den er. Ja man kan gjerne sige 2 a 23 Aar.

Dog kan dette Folk endnu frelses; men Betingelsen er, at vi atter komme til Magten, inden der er gaaet ret mange Aar. Gjør vi det, da er der endnu gode og sunde Elementer nok tilstede til at faa Bugt med det onde, og dette vil da svinde bort som Dug for Solen. Men det maa skee, mens den Slægt iever, som har kjendt bedre Dage, og som selv veed, hvorledes alle disse Ting ere komne. Allerede den næste Generation vil have stor Lighed med de Unger af Skovens vilde Dyr, der ere fødte i Buur, og som, om dette endogsaa stundom kan forekomme dem trangt, dog aldrig vil savne Friheden, saaledes som de, der har kjendt og mistet den. — Gud give blot, at Frelsen ikke maatte være for langt borte, saa kan endnu alt redresseres. Og ere end Udsigterne smaa, saa ville vi dog ikke opgive Haabet. Gud kan jo endnu hjælpe — —

J. P. Junggreen til Møller Jacobsen. 20. Juni 1880. (Privateje).

Jeg blev baade glad og bedrøvet ved Modtagelsen af Deres Brev. Glad fordi der endnu findes saa gode danske Mænd som Dem i Nordslesvig, bedrøvet over selve Sagen og de Betragtninger, De anstiller derover. Thi er Folket blot nogenlunde, som det skulde være, saa er alt sligt jo let at vise tilbage, eller i alt Fald at gjøre uskadeligt, men desværre, det er ikke Tilfældet, og kan De bevæge Folk i Deres Egn til det af Dem omtalte Skridt, selv at undervise deres Børn i Religion,

saa maa De være meget glad. Befolkningen i Brøns Sogn staar da langt over Nordslesvigerne i Almindelighed.

De spørger mig, om jeg vil sammenkalde en Forsamling i den Anledning, men det vil jeg ikke. Jeg har endnu intet mærket til denne Sag her paa Egnen og har i det hele kun lidt isinde med Sammenkaldelsen af slige Møder. De veed jo, hvad Resultatet har været af det sidste, der blev afholdt her i Huset. Naar vi ikke paa et saadant Møde ville underordne os under det almene, saa opnaas der jo intet ved dem. Derimod forekommer det mig, at denne Sag maatte kunne bringes paa Omtale i Provstisynoderne. Alle disse Forsamlinger træde jo nu sammen i Løbet af faa Uger, og naar De talte med nogle af de bedste af de Folk, der ere Medlemmer af Deres Synode, synes mig nok, at Sagen maatte kunne komme frem ved denne Lejlighed. — Hvis De, kjære Ven, kom over til Landbomødet i Sønderborg i næste Uge, vilde der jo være god Lejlighed til at tale med Mænd fra Landets forskellige Egne, til at høre, hvorledes Tilstanden i den omhandlede Henseende er og til at overlægge, paa hvad Maade der bedst kunde arbejdes for Sagen. Kan De nogenlunde, saa skulde De komme derover; en saa god Lejlighed til at tale med Mænd fra Landets forskellige Egne vil næppe komme igjen i lang Tid. Om jeg selv kommer derover, er tvivlsomt. Jeg er desværre ikke rask, det gaaer ned ad Bakke med mig, og bliver det saaledes ved, frygter jeg for, at mine Dag ere talte; og maatte jeg blot leve 2 a 3 Aar endnu, skal jeg ikke sørge derover. Livet har bragt mig altfor meget af Sorg og Skuffelser; kun for mine Børns Skyld vil jeg gjerne leve endnu nogle faa Aar.

Jeg skal med det første skrive en Artikel i Dnv. om Modersmaalets Betydning for et Folk i Almindelighed, hvori jeg skal gjøre mig Umage for at gjøre det klart for Folk, af hvor uhyre Vigtighed det er for et Folk at bevare sit Sprog, hvorledes Folkets og Sprogets Skjæbne ere uløseligt knyttede til hinanden, saa at det ene ikke kan leve, naar det andet dør. Naar jeg har gjort dette, kunde De tage fat og anvende hvad

jeg har sagt om Tingene i Almindelighed, paa det enkelte specielle Tilfælde. De skriver jo godt og klart og tydeligt, lige saa godt som jeg, og kjender jo tilfulde alle Enkelthederne ved den omhandlede Sag. — — —

Gud maa hjælpe os ved snart at udfri os fra det fremmede Herredømme. Gjør han det ikke, saa har jeg kun lidt Haab, thi dette Folk er for blødt og for udygtigt til at holde ud i en saadan Kamp, naar den skal vare længe. Var der nogen mere Kraft i vort Folk, saa var der jo ingen Fare, og da var det en Glæde at stride, men som det er, er dette langt fra Tilfældet. Og dog ville vi vedblive at gjøre vort Bedste, thi vi kunne jo ikke andet.